

انواع نماز

<?xml encoding="UTF-8?">

واژه نماز معادل عربی صلاة یا صلوة است.

نماز در نزد اهل سنت یکی از ارکان خمس (ستون‌های پنجگانه دین) و در نزد شیعیان یکی از فروع دهگانه دین است. نمازهایی که بر هر مسلمان، در هر شبانه‌روز، واجب است عبارت‌اند از: نماز صبح، ظهر، عصر، مغرب و عشا. البته غیر از این نمازها، نمازهای واجب دیگری هم هست که در ذیل تا حدودی توضیح داده شده است.

واژه‌شناسی

واژه «صلاة» در عربی، به معنی «فراخواندن» است. با این حال واژه «نماز» واژه‌ای فارسی است که در ایران، افغانستان، بنگلادش، هند، پاکستان و ترکیه برای واژه «صلاة» عربی به کار برده می‌شود. این واژه همچنین در زبان بنگالی، آلبانیایی، بوسنیایی و مقدونیایی، برابر صلاة به کار می‌رود.

واژه نماز به معنای خم شدن و سرفروآوری برای ستایش و احترام است [۲]. فرهنگ فارسی معین ریشه این واژه را از پارسی پهلوی می‌داند [۳]. هرچند در برخی منابع ریشه واژه نماز از واژه «ناماسته» در زبان سانسکریت آریاییان دانسته شده است [۴] ضمناً در مورد طرز استفاده از این واژه، چندین روش وجود دارد: نمازگزاردن، نمازخواندن، نمازکردن و نمازبه‌جای‌آوردن یا به‌جا‌آوردن نماز.

آمادگی

بر اساس دستورات اسلامی، جایی که در آن نماز خوانده می‌شود، باید غصبی نباشد. بدن نمازگزار باید پاک باشد. لباس نمازگزار نیز باید پاک و پوشاننده عورت باشد [۵]. نمازگزار پیش از نماز می‌بایست وضو [۶]، غسل یا تیمم [۷] کرده باشد. نمازگزار، باید رو به قبله بایستد و بهتر است قبل از نماز اذان و اقامه بگوید.

نمازهای واجب

نمازهای واجب در ذیل خواهد آمد. البته مسلمانان سنی علاوه بر اینها، شرکت در نماز جمعه و نماز عید را نیز

واجب می‌دانند؛ شیعیان این نمازها را در زمان غیبت کبری، مستحب می‌دانند.

نمازهای یومیّه (روزانه)

بر مسلمانان واجب است که روزی ۵ بار نماز بخوانند؛ کودکان، بیماران روانی و زنان در دوره عادت ماهانه از خواندن این نمازها معاف هستند. این نمازهای پنجگانه عبارت‌اند از:

نماز صبح (نماز فجر، نماز دوگانه): از سپیده دم تا طلوع آفتاب؛ این نماز دو رکعت است.

نماز ظهر (نماز پیشین): هنگامی که خورشید در وسط آسمان قرار گیرد تا زمان عصر؛ این نماز چهار رکعت است.

نماز عصر (نماز دیگر): بعد از زمان ظهر تا زمان غروب خورشید؛ این نماز چهار رکعت است.

نماز مغرب (نماز شام): از زمان غروب خورشید تا زمان عشا؛ این نماز سه رکعت است.

نماز عشاء (نماز خفتن): از زمانی که شفق سرخ رنگ آفتاب ناپدید شود تا نیمه شب؛ این نماز چهار رکعت است.

شیعیان معتقدند که بلافاصله پس از خواندن نماز ظهر می‌توان نماز عصر و بلافاصله پس از نماز مغرب، می‌توان نماز عشا را تا نیمه شب خواند.

مسلمانان اعتقاد دارند که چنانچه کسی نتواند نماز را در وقت آن بخواند، باید آن را پس از پایان وقت بخواند. چنین نمازی را نماز قضا می‌گویند.

نماز طواف واجب خانه خدا (در مسجدالحرام)

پس از هفت دور چرخیدن به دور کعبه، یک نماز دورکعتی به نام نماز طواف خوانده می‌شود.

نماز میت

نماز میت، بر مرده گزارده می‌شود. این نماز نیاز به وضو و غسل و غیره ندارد و با کفش می‌توان آن را انجام داد. معمولاً در مسجدالحرام پس از هر نماز یومیّه از نمازگزاران دعوت می‌شود که برای مرده یا مردگانی نماز بخوانند.

نماز قضای پدر و مادر

کسی که در زندگی خود برخی از نمازهایش را به جا نیاورده، باید پسر بزرگترش آن نمازها را قضا کند که جزئیات آن در کتاب‌های دینی نوشته شده است.

نماز نافله‌ای که به علت نذر یا عهد یا قسم واجب شده است

نماز نافله به خودی خود واجب نیست و مستحب است ولی مثلاً اگر کسی نذر کند (تصمیم بگیرد) که اگر بیماریم معالجه شود، نماز نافله خواهم خواند و بیماریش معالجه شود، نماز نافله بر او واجب می‌شود که جزئیات این موضوع در کتابهای دینی ذکر شده است.

نمازهای مستحب

نماز نافله

به نمازهای مستحبی نوافل گویند. اثر کلی نوافل قرب به خدا و توجه و تذکر بیشتر و طبعاً پاکی و دوری از گناه و غفلت است. در حدیث قدسی معروفی به نام «قرب النوافل» آمده که خداوند فرموده: «بنده با نوافل به من نزدیک می‌شود تا جائیکه من چشم او می‌شوم که با او می‌بیند و گوش او می‌شوم که با او می‌شنود و دست او می‌شوم که با او کار انجام می‌دهد؛ یعنی، چشم و گوش و دست الهی پیدا می‌کند.» بهترین نمازهای مستحبی نوافل شبانه‌روزی هستند که به آن‌ها نوافل یومیه می‌گویند، نافله صبح، نافله ظهر، نافله عصر، نافله مغرب و نافله عشاء و در بین اینها نافله شب و نافله صبح بافضیلت‌تر است. اما نمازهای مستحبی دو قسم است؛ بعضی مانند نوافل شبانه روز اصلاً سوره ندارد؛ یعنی، خواندن سوره لازم نیست اما اگر کسی یک سوره یا چند سوره بخواند اشکال ندارد و کراهت هم ندارد؛ قسم دوم آنهایی است که سوره خاص و دستور خاصی دارد مانند نماز جعفر طیار که اگر کسی بخواهد به دستور آن رفتار کرده باشد همان سوره خاص را بخواند؛ اما اگر در همین قسم نیز سوره دیگر بخوانند و یا چند سوره بخوانند باطل نیست و اشکال ندارد. گفتنی است نمازهای مستحبی زیاد است و در حوصله این نامه نمی‌گنجد برای اطلاع از آنها به رساله توضیح المسایل و مفاتیح الجنان مراجعه کنید. در این مقاله نماز شب توضیح داده شده است که البته مقاله جداگانه‌ای هم دارد.

نماز تحیت مسجد

کسی که به مسجد وارد می‌شود بهتر است که یک نماز دورکعتی برای تحیت مسجد بخواند و تحیت به معنای سلام است. اگر یک نماز دورکعتی واجب (مثلاً نماز صبح) را هم بخواند کافی است، یعنی در این صورت این نماز هم نماز صبح حساب می‌شود و هم نماز تحیت مسجد.

نماز استخاره

استخاره در لغت یعنی طلب خیر یا خوبی‌خواستن، و این در حقیقت دعا برای خیر از خداست. و بسیاری از روایاتی که توصیه به استخاره می‌کند به این معناست؛ یعنی دعا کنید و از خدا خیر بخواهید.

معنای دیگری نیز دارد که مشهورتر است و آن این است که انسان در کاری که می‌خواهد انجام دهد چون نتیجه آن را نمی‌تواند پیش بینی کند اول با مشورت و تعقل سعی می‌کند بفهمد انجام‌دادن و یا انجام‌ندادن، کدام بهتر است. اگر به نتیجه نرسید، و از طرفی کسی هم نیست که با توکل به خدا پیش برود، برای آرامش پیدا کردن به استخاره متوسل می‌شود و از خدا کمک می‌گیرد. این استخاره روشهای مختلفی دارد.

نماز استخاره ذات الرقاع به این شکل است که:

هرگاه اراده کردی امری را، می‌گیری شش رُقعه (کاغذ) را و می‌نویسی در سه رُقعه از آن بسم الله الرحمن الرحيم خيره من الله العزيز الحكيم لفلان بن فلان إفعل (به جای فلان بن فلان اسم خود و پدر خود را می‌نویسی) و در سه رُقعه دیگر به جای إفعل می‌نویسی لاتفعل.

این شش رُقعه را زیر مصلاي خود گذاشته و دو رکعت نماز (مثل نماز صبح) بجا می‌آوری و چون نماز را تمام کردی سجده می‌کنی و در سجود صد مرتبه می‌گویی

استخیر الله برحمته خیره فی عافیه

پس می‌نشینی و می‌گویی: اللهم خير لي و اختر لي في جميع أموري و يسير منك و عافيه

پس دست می‌زنی به رُقعه‌ها و آنها را به هم مخلوط می‌کنی و یکی یکی بیرون می‌آوری

اگر ۳ إفعل پشت سر هم بیرون آمد آن امر را بجا می‌آوری که اراده کرده ای

اگر ۳ لاتفعل بیرون آمد به جای نیاور آن امر را که نیت کرده ای

نماز استسقاء

نماز استسقا و طلب باران در کتاب المنتقی در حوادث سال پنجم می نویسد در این سال مردم مدینه به خشکسالی دچار شدند و به نزد رسول خدا(ص) آمده و گفتند: ای پیغمبر خدا! باران قطع شده و درختان خشک گردیده و علوفه تمام گشته و چارپایان و مواشی به هلاکت رسیده اند، از خدای خود بخواه تا برای ما بارانی بفرستد!

رسول خدا بدانها فرمود: فلان روز که شد بیایید تا برای این کار بیرون برویم و همراه خود مقداری صدقه هم بیاورید.

چون روز موعود فرا رسید پیغمبر آمد و مردم نیز بیرون آمدند و همگی با حال آرامش و وقار به سوی بیابان حرکت کردند و در جایی به نماز ایستادند و چون نماز به پایان رسید رسول خدا(ص) برخاسته و عبای خود را وارونه کرد و رو به مردم ایستاده دستها را به سوی آسمان بلند کرد، آن گاه این دعا را خواند:

«اللهم اسقنا و اغثنا، غيثاً مُغيثاً، و حياً ربيعاً، و جداً طبقاً معذقاً عاماً هنيئاً مريئاً. . .»

تا آخر دعای مفصلی که از آن حضرت نقل شده است.

راوی حدیث که انس بن مالک است گوید: ما هنوز از جای برنخاسته بودیم که تکه های ابر ظاهر شد و تدریجاً همه آسمان را ابر گرفت و باران شروع شد و یکسره تا هفت شبانه روز پیوسته باران آمد تا حدی که مردم به نزد آن حضرت آمده و گفتند:

ای رسول خدا زمینها را یکسره آب گرفته و خانه ها ویران گشته و راهها بسته شد از خدا بخواه تا باران را از ما بگرداند. پیغمبر که در آن وقت بالای منبر بود از گفتار آنها که حکایت از زودرنجی انسان در کارها می کرد خندید و سپس دستها را به آسمان بلند کرده گفت:

«حوالینا و لا علينا، اللهم على رؤس الظراب و منابت الشجر و بطون الاودية و ظهور الاكام.»

[پروردگارا بر اطراف ما ببار نه بر ما، خدایا بر بالای تپه ها و پای درختان و شکم دره ها و پشت کوه ها!] ناگهان ابرهایی که بالای سر شهر بود از هم باز شد و مانند حلقه و سپری دایره وار شهر را در بر گرفت که به اطراف می بارید و در شهر مدینه قطره ای نمی بارید.

نماز شب

نماز شب نمازیست مستحبی که بر حضرت رسول (ص) واجب بود. نکات بسیاری در تأثیر این نماز در دنیا و آخرت نمازگزار گفته شده است. نماز شب بسیار توصیه شده، کلاً یازده رکعت و از این قرار است: چهار نماز دو رکعتی شبیه به نماز صبح (یعنی هر رکعتی حمد و یک سوره اما سوره مستحب است و می‌شود آن را حذف کرد). دو رکعت نماز موسوم به شفع که در رکعت اول آن بعد از حمد سوره ناس و در رکعت دوم سوره فلق خوانده میشود. در آخر یک رکعت موسوم به وتر که بعد از حمد هر دو سوره ناس و فلق خوانده می‌شود و در قنوت این ذکر مقابل ده بار گفته میشود: "هَذَا مَقَامُ الْعَائِدِ بِكَ مِنَ النَّارِ". در پایان، دعا برای چهل مومن و درگذشتگان مستحب است، اما اگر گفته نشود هم اشکالی نیست. در صورت حذف زائدات، این نماز در زیر ۱۰ دقیقه قابل اجراست. وقت آن از نیمه‌شب تا اذان صبح است.

به هشت رکعت اول، نافله شب گویند.

در مورد نماز شب این دستورات هم آمده است:

در نماز وتر پس از حمد سه بار سوره «قل هو الله احد» (و پس از آن سوره‌های ناس و فلق) خوانده شود.

در قنوت هفتاد مرتبه گفته شود: «استغفر الله ربی و اتوب الیه» و برای چهل نفر مومن استغفار شود یا چهل بار گفته شود: «اللهم اغفر للمومنین و المومنات» و سیصد مرتبه گفته شود «العفو».

می‌توان بدون سوره یا قنوت خواند.

اگر وقت تنگ باشد می‌توان فقط به شفع و وتر یا وتر تنها اکتفا نمود.

در روایت است خانه‌ای که در آن نماز شب خوانده شود مانند ستاره آسمانی برای ملائک می‌درخشد و آنان برای نمازگزار صلوات و درود و رحمت می‌فرستند.

برخی از نمازهای دیگر

علت این که از نمازها در بخش دیگری قرار داده شدند این است که در شرایطی واجب، و در شرایطی مستحب هستند، یا این که در برخی از مذاهب واجب و در مذاهب دیگر مستحب هستند.

نماز آیات

نماز آیات به واسطه چهارچیز بر مسلمان واجب می‌شود:

کسوف (اگرچه به مقدار کمی باشد)

خسوف (اگرچه به مقدار کمی باشد)

زمین لرزه

رعد و برق و بادهای سیاه و سرخ و مانند این‌ها در صورتی که بیشتر مردم بترسند.

توضیح این که این نماز در نزد شیعیان، واجب و در نزد اهل سنت مستحب است.

نماز جمعه

نماز جمعه، نمازیست که در ظهر روز آدینه در مساجد خوانده می‌شود. در نزد اهل سنت، شرکت در این نماز برای مردان واجب است؛ در حالی که زنان می‌توانند در این نماز شرکت کنند یا به جای آن نماز ظهر را بخوانند. مراسم نماز جمعه با دو خطبه آغاز می‌شود؛ پس از آن، دو رکعت به جای نماز ظهر خوانده می‌شود. در ایران، هر شهر تنها یک امام جمعه دارد و نماز جمعه در مسجد جامع یا مصلای اصلی همان شهر، برگزار می‌شود- امام جمعه‌ی شهرهای ایران، همیشه از سوی رهبر انتخاب می‌شود.

نماز عید

نماز عید، نمازیست که به هنگام عید فطر و عید قربان خوانده می‌شود.

نماز جماعت

به طور کلی نمازهای واجب بهتر است به جماعت خوانده شوند یعنی به صورت گروهی. بنابراین نماز جماعت، نماز دیگری به غیر از نمازهای واجب نیست. در نماز جماعت یک نفر پرهیزگار در جلو دیگران می‌ایستد که به او امام جماعت گویند.

نماز قضا

اگر نماز واجب در وقت خود خوانده نشود، باید بعداً خوانده شود که به چنین نمازی قضا گویند.

چگونگی خواندن نماز

واجبات نماز یعنی کارهایی که باید در نماز انجام شود. واجبات نماز ۱۰ یا ۱۱ مورد هستند که از بین آنها ۵ مورد: نیت، تکبیرة الإحرام، قیام، رکوع و سجود رکن هستند یعنی خیلی مهم هستند. واجبات نماز از این قرارند:

نیت: به معنی قصد قلبی است و نیازی نیست به زبان آورده شود؛ بلکه به این معنی است که نمازگزار با هوشیاری و قصد نماز را می خواند. لازم به ذکر است که نیت در نماز بسیار مهم است و اگر مثلاً کسی نماز را برای غیر خدا بخواند مانند این است که اصلاً نماز نخوانده است؛ در عبادت‌های دیگر شاید اینقدر سخت‌گیری در مورد نیت نباشد.

قیام: به معنی ایستادن است؛ کسی که نمی‌تواند بایستد، می‌تواند نشسته و یا خوابیده نماز بخواند.

تکبیرة الاحرام: یعنی گفتن الله اکبر در اول نماز؛ و در این هنگام معمولاً دست‌ها را تا مقابل گوشها بالا می‌برند.

قرائت: در ابتدای رکعت، خواندن سوره فاتحه واجب است. در دو رکعت اول نمازهای ظهر، عصر، مغرب و عشا همچنین واجب است که سوره دیگری پس از فاتحه خوانده شود. اهل سنت خواندن بخشی از یک سوره را هم کافی می‌دانند.

رکوع: به معنی خم شدن نمازگزار است، تا این که دستها به زانو برسند. مسلمانان معمولاً در هنگام رکوع اذکاری را می‌گویند مانند سبحان الله یا سبحان ربی العظیم

سجده: در این زمان، نمازگزار پیشانی و کف پاها و دست‌ها را بر زمین می‌گذارد؛ در زمان سجده نیز اذکاری چون سبحان الله یا سبحان ربی الأعلی گفته می‌شود.

تشهد: به معنی گواهی دادن بر یکتا بودن خدا و پیامبری محمد است. این کار در رکعت‌های زوج و در رکعت پایانی، بعد از سجده انجام می‌شود. البته اشتباه نشود: در رکعت آخر نمازهای دورکعتی و چهاررکعتی، فقط یک تشهد خوانده می‌شود.

سلام: یعنی درود فرستادن بر پیامبر و خانواده‌اش و بر خود و بر سایر بندگان شایسته خدا، در پایان نماز.

ترتیب: یعنی این که که کارهای نماز به ترتیب خودش انجام شود و مثلاً سلام نماز در ابتدای نماز گفته نشود.

موالات: یعنی پی‌درپی بودن اجزای نماز؛ بین کارهای نماز نباید خیلی فاصله شود (معمولاً حداکثر چند ثانیه).

ذکرهای سجده و رکوع

سایر موارد

اعتدال : در هنگام برخاستن از رکوع، مستحب است نمازگزار اذکاری را بگوید؛ مانند: سمع الله لمن حمده و یا در نماز جماعت ربنا ولک الحمد

نشستن بین دو سجده

مبطلات نماز

برخی از چیزهایی که نماز را باطل می‌کند عبارتند از:

سخن گفتن با دیگران

خندیدن و گریه کردن

خوردن و نوشیدن

کشف عورت به عمد

انحراف از جهت قبله

شکسته شدن وضو

البته چیزهای دیگری هم هستند که نماز را باطل می‌کنند.

مطالب متفرقه در مورد نماز

عده‌ای از عارفان بر این باورند که تمام موجودات نیز متناسب با وضع خود در حال حمد و تسبیح خداوند هستند و به آیاتی نظیر «و گیاه و درخت سجده می‌کنند»[†] استناد می‌ورزند.

نماز مسافر شکسته‌است یعنی مسافر باید نمازهای چهاررکعتی را دو رکعت بخواند

پانویس

¹ سورة الرحمن آیه ۶ وَالنَّجْمُ وَالشَّجَرُ يَسْجُدَانِ

